

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
А.В. Пантелеймонов

“ _____ ” _____ 2018 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Основи раціонального природокористування і охорони природи»

(назва навчальної дисципліни)

<u>рівень вищої освіти</u>	<u>перший (бакалаврський)</u>
<u>галузь знань</u>	<u>10 Природничі науки</u>
<u>напрямок</u>	<u>6.040104 «Географія»</u>
освітня програма	
<u>спеціалізація</u>	<u>Географія, Соціальна та економічна географія.</u>
<u>вид дисципліни</u>	<u>обов'язкова</u>
<u>факультет</u>	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2018 / 2019 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

“_30_” _серпня_____ 2018__ року, протокол №_10_

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)

Поліщук Людмила Борисівна, к.геогр.н., доцент, доцент кафедри фізичної географії та картографії

Програму схвалено на засіданні кафедри фізичної географії та картографії

Протокол від “_30_” _серпня_____ 2018__ року №_1_

Завідувач кафедри фізичної географії та картографії
Голіков А.П.

_____
(підпис)

Програму погоджено методичною комісією

_____ геології, географії, рекреації і туризму
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “28_” _серпня_____ 2018__ року №_1_

Голова методичної комісії _____ Жемеров О.О

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “**Основи раціонального природокористування і охорони природи**” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

_____ бакалавр _____
 (назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)
 напрямку 6.040104 Географія
 спеціалізації Географія, Соціальна та економічна географія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є - сформуванню у студентів уяву про особливості використання природних ресурсів, а також проблеми, що виникають внаслідок антропогенного впливу на природне середовище, ознайомити з підходами до вирішення проблем в галузі природокористування та охорони природи.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є: надати студентам наукові, організаційні та правові знання у сфері раціонального природокористування та охорони природи.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни: дати уяву про: природні ресурси, природні умови, природно-ресурсний потенціал, охорона природи, природокористування, оптимізація природокористування; особливості розміщення та використання окремих видів природних ресурсів; напрямки та способи використання окремих видів природних ресурсів; можливі негативні наслідки використання видів природних ресурсів; нормативи якості природного середовища та нормативи впливу господарчої діяльності на природне середовище, порядок їх встановлення; заходи по зменшенню негативного впливу на природне середовище в ході використання окремих видів природних ресурсів.

1.3. Кількість кредитів - 3

1.4. Загальна кількість годин – 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
8-й	8-й
Лекції	
24 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
Самостійна робота	
54 год.	82 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Знати:

- головні поняття про природу і довкілля;
- фундаментальні властивості природного середовища;
- принципи класифікації природних ресурсів;
- нормування якості природного середовища;
- особливості розміщення, напрямки та способи використання природних ресурсів;
- заходи з охорони природи і особливості впливу господарчої діяльності на довкілля;
- міжнародні стандарти управління якістю і забезпечення якості ISO 9000 та системи управління навколишнім середовищем ISO 14000. ОВНС та екологічна експертиза (EIA) як засіб управління навколишнім середовищем.

Уміти:

- надавати характеристику природних умов і ресурсів;
- орієнтуватися у нормативах впливу господарчої діяльності на довкілля;
- оцінювати можливі негативні наслідки використання природних ресурсів;
- визначати необхідні природоохоронні заходи;
- орієнтуватись у питаннях міжнародного співробітництва в галузі охорони природи.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Географічні основи раціонального природокористування та охорони природи.

Тема 1. Загальні питання та понятійна база. Фундаментальні властивості природного середовища. Екосистеми. Біосфера. Визначення понять: природне середовище, довкілля, природні умови, природні ресурси, природокористування, раціональне використання природних ресурсів, раціональне природокористування, охорона природи, аспекти охорони природи.

Тема 2. Ресурсний дисбаланс в природному середовищі. Класифікації природних ресурсів, принципи класифікації: природна, економічна, екологічна. Природно-ресурсний потенціал території. Основні завдання у вирішенні регіональних проблем природокористування та охорони природи.

Розділ 2 . Аспекти дослідження раціонального використання природних ресурсів та охорони природи.

Тема 1. Галузі господарської діяльності та їх вплив на природне середовище. Забруднення, джерела забруднення природного середовища. Природокористування адаптивне, конфліктне, компліментарне. Оптимізація природокористування. Механізми підвищення ефективності використання природних ресурсів та забезпечення охорони навколишнього природного середовища.

Тема 2. Міжнародне співробітництво в галузі охорони природи. Міжнародні стандарти управління якістю і забезпечення якості ISO 9000 та системи управління навколишнім середовищем ISO 14000. ОВНС та екологічна експертиза (EIA) як засіб управління навколишнім середовищем. Міжнародні угоди в галузі раціонального використання природних ресурсів та охорони природи. Концепція сталого розвитку.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма					заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Географічні основи раціонального природокористування та охорони природи												
Разом за розділом 1	45	12	6			27	45	3	1			41

Розділ 2. Аспекти раціонального використання природних ресурсів охорони природи.											
Разом за розділом 2	45	12	6			27	45	3	1		41
<i>Усього годин</i>	90	24	12			54	90	6	2		82

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Практична робота № 1. Визначення понять: природне середовище, природні умови, природні ресурси, охорона природи. 1.1. Ознайомитись із визначенням понять: природні ресурси, природні умови, природно-ресурсний потенціал, охорона природи, природокористування, оптимізація природокористування. 1.2. Ознайомитись з принципами класифікації природних ресурсів.	2 2	1
2	Практична робота № 2. Побудова карти охорони природи певної території 2.1. Аналіз підходів до розробки змісту карти охорони природи 2.2. Побудова легенди карти охорони природи певної території 2.3. Ознайомитись із методикою побудови карти охорони природи 2.4. Оформлення карти охорони природи та умовних позначень до неї.	2 2 2 2	1
	Разом	12	2

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Дослідити географічні основи раціонального природокористування та охорони природи. Розібратись у принципах класифікації природних ресурсів: природна, економічна, екологічна	16	20
2	Проаналізувати механізми підвищення ефективності використання природних ресурсів та забезпечення охорони навколишнього природного середовища.	14	22
3	Розглянути Міжнародні угоди в галузі раціонального використання природних ресурсів та охорони природи. Концепція сталого розвитку	12	24
4	Розглянути Міжнародні стандарти управління якістю і забезпечення якості ISO 9000 та системи управління навколишнім середовищем ISO 14000	12	16
	Разом	54	82

6. Індивідуальні завдання

7. Методи контролю здійснюються шляхом перевірки виконаних лабораторних завдань, а також перевірка самостійної роботи студентів за допомогою поточної контрольної роботи.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Заліков а робота	Сума
Розділ 1		Розділ 2		Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання		
T1	T2	T1	T2				
20		20		20		60	40
							100

Критерії оцінювання знань студентів:

Загальна оцінка складається з оцінки за практичні роботи (40 б), поточний контроль (20б) та підсумковий контроль (40б).

Зниження максимальної оцінки за практичні роботи проводиться відповідно до вимог: неточність, нечіткість виконання, а також одна помилка знижують максимальну оцінку на три бали, дві помилки - на п'ять балів. Відсутність роботи чи повністю неправильно виконана робота оцінюється в 0 балів.

Практичне заняття № 1. Тема: Визначення понять: природне середовище, природні умови, природні ресурси, природно-ресурсний потенціал, природокористування охорона природи, принципи класифікації природних ресурсів (20 б). Для оцінювання результатів практичної роботи використовується бальна система. Загальна кількість балів за практичну роботу - 20 балів.

Практичне заняття № 2. Тема: Побудова карти охорони природи певної території.

Для оцінювання результатів практичної роботи використовується бальна система. Загальна кількість балів за практичну роботу - 20 балів. За правильне виконання роботи та відповідь на кожне питання - максимальна оцінка - 20 балів.

Загальне оцінювання за курсом проводиться за 100 бальною шкалою.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для заліку
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Арустамов Э.А., Волощенко А.Е., Гуськов Г.В., Косолапова Н.В. Природопользование: Учебник для вузов. М.: Дашков и К, 2005. – 310 с.
2. Зубилин И.Г., Холин Ю.В., Юшко В.К. Научные основы охраны природы и рациональное природопользование: У.п. для вузов. – Х.: Фолио, 1999. – 169 с.
3. Миланова Е.В., Рябчиков А.М. Использование природных ресурсов и охрана природы. – М.: Высшая школа, 1986. – 278 с.
4. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник. – М.: Мысль, 1990.– 637 с.
5. Руденко В.П. Довідник з географії природно-ресурсного потенціалу України. – К.: ВШ, 1993.

6. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: Навч. Посібник. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 247 с.
7. Туниця Т.Ю. Збалансоване природокористування: національний і міжнародний контекст. – К.: Знання, 2006. – 300 с.
- Допоміжна література
8. Бачинський Т.О. Соціоекологія. - К.: Вища школа, 1995. - С. 148- 163.
9. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч.посіб. - К.: Знання, КОО, 2000. - С. 92-98.
- 10.Одум Ю. Основы экологии. - М.: Мир, 1975. - 736 с.
- 11.Реймерс Н.Ф. Экология: теория, законы, принципы, правила и гипотезы. - М.: Мир, 1994.
- 12.Словарь-справочник / отв. Ред. К.М. Сытник. - К.: Наукова думка, 1994. - 665 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Центральна наукова бібліотека ХНУ ім. В.Н. Каразіна.

<http://www.library.univer.kharkov.ua/ukr/>

Програма ООН по окружающей среде (<http://www.unep.net>)

Программа ООН по окружающей среде UNEP (United Environment Program) - (<http://www.unep.net>)